

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

У статті розкрито суть понять “моніторинг” і “навчальні досягнення студента”; визначено поняття “моніторинг навчальних досягнень студентів” як інтегративного показника якості вищої освіти та результату досягнення майбутніми фахівцями нормативного рівня професійної підготовленості й особистісного саморозвитку. Висвітлено роль проведення такого моніторингу як засобу отримання об’єктивної оцінки про якість вищої педагогічної освіти та визначення механізмів її поліпшення. З’ясовано специфіку вивчення студентами дисциплін гуманітарного циклу, які забезпечують можливість опанування інформації ціннісного характеру про людину й різні сфері її життєдіяльності в поєднанні раціонального й чуттєвого способів пізнання. Схарактеризовано особливості здійснення моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, які потребують обов’язкового врахування в освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: моніторинг, навчальні досягнення, студенти гуманітарних спеціальностей, вищі педагогічні навчальні заклади.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, яке знаходиться у стані серйозних політичних, економічних і культурних перетворень, роль шкільного вчителя суттєво зростає. Як наслідок, значною мірою підвищуються вимоги до якості вищої педагогічної освіти.

Одним з основних результатів навчання у вищій школі є навчальні досягнення особистості, котрі вимагають постійного вивчення, аналізу й узагальнення з боку викладача. Проведення моніторингової процедури цих досягнень є ефективним засобом підвищення якості педагогічної освіти.

Як свідчить аналіз сучасних наукових праць, ученими схарактеризовано окремі аспекти порушеної проблеми: методологічну основу дослідження проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів у сучасних вищих навчальних закладах (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, М. Каган, Л. Новикова, В. Кушнір та ін.); систему педагогічного контролю навчальних досягнень студентів (В. Аванесов, Дж. Бартон, В. Безпалько, О. Майоров, Д. Фразер та ін.); авторські системи оцінювання якості освіти (Н. Байдацька, О. Біда, В. Зінченко, В. Зуєв, І. Лернер, О. Ляшко, Д. Матрос, М. Поташник та ін.); суть поняття навчальних досягнень особистості й засоби, методи й форми їх оцінювання (С. Блинова, Л. Коробович, О. Мітіна, О. Островерх, О. Пліско, В. Полонський, Т. Шамова та ін.). Незважаючи на високу наукову цінність проведених досліджень, недосконалий стан моніторингу навчальних досягнень студентів вимагає продовження наукового пошуку в цьому напрямі. Зокрема, вимагає спеціального дослідження такий її аспект, як з’ясування специфіки моніторингу навчальних досягнень

майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, що й зумовлює актуальність обраної тематики.

Мета статті – визначення особливостей здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічних ВНЗ.

Як визначено, терміни “моніторинг” і “навчальні досягнення” трактуються вченими неоднозначно. Наприклад, під першим поняттям різними науковцями розуміється: система організації збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певної педагогічної системи, що дає змогу не тільки забезпечити безперервне стеження за її станом і змінами, але і спрогнозувати подальший розвиток цієї системи [9]; процес отримання об’єктивної й достовірної інформації про динаміку досягнень суб’єктів навчання [8]; теоретично обґрунтовані вимірювання й оцінювання результатів освіти, які дають змогу дати об’єктивні й достовірні дані про перебіг педагогічного процесу та його результати [3]; система контрольних і діагностичних заходів, що забезпечують контроль динаміки засвоєння школярами освітнього матеріалу та коригування цього процесу [4]. З урахуванням різних точок зору науковців зроблено висновок про те, що в дослідженні поняття “моніторинг” слід розуміти як систему організації збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про стан і результати освітнього процесу, що дає змогу вносити своєчасні науково обґрунтовані зміни в цей процес і прогнозувати його подальший розвиток.

Друге ключове поняття також має різні тлумачення. Так, Г. Козьменко стверджує, що навчальні досягнення студента відображають стан сформованості в нього ключових компетенцій, які відображають його професійно-особистісний розвиток студента й базуються на предметно-змістових, змістово-діяльсних та індивідуально-особистісних показниках і ставленні до професійної діяльності [5].

За висновками А. Єлаулова, суть поняття “навчальні досягнення студентів” можна трактувати з позицій трьох основних підходів. Відповідно до першого з них, ці досягнення відбивають ступінь відповідності результатів навчальної діяльності студентів певним соціально-культурним нормам, вимогам стандарту освіти. Причому отримані результати інтерпретують двома способами. У першому випадку йдеться про те, чи засвоєний майбутнім фахівцем матеріал, тобто чи досяг студент у своїй навчальній діяльності визначеного стандарту освіти. У другому випадку визначається рівень або відсоток засвоєння студентом відповідного матеріалу, тобто на якому рівні ним засвоєний стандарт чи відсоток від усіх вимог стандарту.

За другим визначеним підходом, результати навчальної діяльності досягнень студента інтерпретуються залежно від досягнень академічної групи студентів загалом (вище чи нижче усередненого показника – норми). У цьому разі вимірювання навчальних досягнень студентів передбачає їхній розподіл за рангами залежно від рівня навчальної успішності. Очевид-

но, що така процедура, незалежно від того, яка шкала використовується, не дає змоги отримати повну інформації про виконання поставлених цілей освітнього процесу.

Відповідно до третього підходу, навчальні досягнення студента являють собою обсяг і темп засвоєння навчального матеріалу. У такому випадку навчальні досягнення відображають індивідуальні навчальні результати студента в кожний конкретний момент часу [2].

На підставі узагальнення різних поглядів науковців зроблено висновок про те, що поняття “навчальні досягнення студента” використовується у двох основних значеннях: 1) як інтегративний показник якості вищої освіти; 2) як ступінь досягнення людиною нормативного рівня професійної підготовленості й особистісного саморозвитку.

Очевидно, що в системі професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю центральне місце займають саме гуманітарні дисципліни, що зумовлює доцільність розкриття специфіки їх вивчення студентами.

Зокрема, в “Енциклопедії освіти” відзначається, що під словом “гуманітарний” (від. лат. *humanitas* – людська природа, людство, освіченість) розуміється такий, що має стосунок до свідомості людини й суспільства. Так, метою гуманітарної освіти є формування духовної культури, “в якій людина відтворює себе у своїй людській цінності, в повноті своїх переживань, роздумів і мрій; пізнає суспільство на різних етапах його історії, осмислює феномен культури, смисл свого існування й існування інших людей, культуру” [1, с. 159].

Відповідно до вищевикладеного, специфіка вивчення молоддю гуманітарних дисциплін проявляється в тому, що:

1) засвоєння особистістю об’єктивної інформації (зокрема, дат основних історичних подій, сюжетів літературних творів тощо) має дещо другорядне значення порівняно з формуванням нею власних суб’єктивних оцінок конкретних подій, вчинків, явищ, тому вдосконалення викладання гуманітарних дисциплін, насамперед, пов’язане з подоланням сцієнтистського підходу до організації цього процесу, тобто відмовою від сприйняття переживань, відчуття краси суб’єктами навчання як другорядного аспекту результатів освіти порівняно із засвоєнням студентами раціональних знань і практичних умінь і навичок;

2) формування в людини ціннісного ставлення до об’єкта вивчення відбувається під значним впливом накопиченого нею життєвого досвіду, результатів ототожнення себе з персонажами різних подій, що дає змогу вивчати ці події крізь призму власних пріоритетів та ідеалів студентів, тому важливо забезпечувати вихід колективного обговорення гуманітарного об’єкта у площину реальної життєдіяльності людей, активізуючи педагогічний вплив на розвиток свідомості молоді;

3) процес засвоєння змісту навчального матеріалу не укладається в чітку послідовність логічних міркувань, бо в особи спочатку формується

загальні уявлення про досліджуваний об'єкт, ціннісне ставлення до нього як цілісного утворення, а вже потім здійснюється аналіз його окремих частин, взаємозв'язків між ними тощо. У такому випадку основним надбанням людини є суб'єктивна складова результату оволодіння матеріалом, яка пов'язана з індивідуальними потребами, значенням, стосунками особистості [6; 10].

Розкриваючи особливості здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічних ВНЗ, доцільно звернутися до відомої дидактичної концепції В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна [7; 11], відповідно до якої результатом засвоєння особистістю змісту освіти є: досвід пізнавальної діяльності, фіксований у знаннях як її результатах; досвід здійснення відомих способів діяльності, який виявляється в сукупності набутих умінь і навичок; досвід творчої діяльності, що дає змогу приймати нестандартні рішення у проблемних ситуаціях; досвід емоційно-ціннісних відносин, який виявляється через систему оцінно-емоційного ставлення до всіх сфер життєдіяльності людини.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що під час здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей центральне місце відводиться аналізу результатів вивчення ними саме гуманітарних дисциплін. У свою чергу, у процесі здійснення моніторингової процедури основна увага викладачів має приділятися не стільки діагностиці результату опанування студентами визначених знань, умінь і навичок, скільки вивченню й аналізу результату опанування студентами двох останніх компонентів змісту освіти, тобто здобуття ними досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісних відносин.

Причому важливо враховувати, що специфіка змісту навчального матеріалу з гуманітарних дисциплін зумовлює можливість існування декількох різних підходів до трактування тих чи інших об'єктів гуманітарного пізнання, а також вироблення студентами різних світоглядних позицій стосовно явищ і процесів, які вивчаються. Здійснення системного моніторингу дає змогу отримувати своєчасні дані про результати засвоєння студентами навчального матеріалу, фіксувати зміни, що відбулися в їхніх ціннісних орієнтаціях і переконаннях, виявляти недоліки в їхніх судженнях чи поведінці, а на цій основі вносити відповідні корективи в перебіг педагогічної взаємодії та прогнозувати подальший професійно-особистісний розвиток кожного майбутнього вчителя.

Так одним із показників професіоналізму шкільного педагога є наявність знань і вмінь, необхідних для грамотного проведення моніторингу навчальних досягнень учнів з конкретного навчального предмета. Відповідно до цього, під час забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін важливо забезпечити формування в них відповідних знань і вмінь. У свою чергу, це вимагає включення цього аспекту під час проведення моніторингової діяльності навчальних досягнень студентів гуманітарних факультетів педагогічних ВНЗ.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна відзначити, що ціннісно насичений зміст гуманітарних дисциплін дає змогу забезпечити ефективний вплив на формування в майбутнього вчителя гуманістичного світогляду, духовності, моральної культури, а також педагогічної позиції, що характеризується єдністю її теоретико-раціонального, емоційно-ціннісного та практично-дієвого складників. Тому під час здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічних ВНЗ важливо враховувати специфіку змісту навчальних дисциплін і вимоги до їх викладання. Крім того, цей моніторинг має охопити підготовку майбутніх учителів до проведення аналогічних моніторингових процедур на заняттях у школі. Адже тільки в такому випадку можна забезпечити досягнення поставлених на уроках з гуманітарних дисциплін навчальних, виховних і розвивальних цілей.

У подальшому науковому пошуку планується теоретично обґрунтувати систему методів, що забезпечить успішне здійснення вищевказаного моніторингу.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Єлаулов А.О. Методологічний аспект оцінювання навчальних досягнень студентів [Електронний ресурс] / А.О. Єлаулов // Наукові доповіді НАУ. – 2005. – 1(1). – Режим доступу: <http://nd.nubtp.edu.ua/2005-1/titul.html>.
3. Єльнікова Г.В. Основи адаптивного управління: курс лекцій / Г.В. Єльнікова. – К. : ЦППО АПН України, 2003. – 133 с.
4. Кальней В.А. Моніторинг якості освіти / В.А. Кальней, С.Е. Шишов. – М.; Вологда: Изд-во Вологод. ин-та повышения квалификации и переподг. пед. кадров, 1998. – 203 с.
5. Козьменко Г.Г. Моделирование системы контроля учебных достижений студентов в условиях гуманизации образования: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.Г. Козьменко. – Улан-Удэ, 2010. – 21 с.
6. Краевский В.В. Содержание образования – бег на месте / В.В. Краевский // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 3–12.
7. Лернер И.Я. Задачи и содержание общего и политехнического образования / И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин // Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики / [под ред. М.Н. Скаткина]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1982. – С. 90–128.
8. Маслікова І.В. Моніторингова система освітнього менеджменту / І.В. Маслікова. – Х. : Основа, 2005. – 144 с.
9. Матрос Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова // Школьные технологии. – 1999. – № 3. – С. 3–9.
10. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 1999. – 272 с.
11. Теоретические основы содержания общего среднего образования / [под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера]. – М. : Педагогика, 1983. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2014.

Щеблыкина Т.А. Особенности осуществления мониторинга учебных достижений студентов гуманитарных специальностей в педагогических вузах

В статье раскрыта сущность понятий “мониторинг” и “учебные достижения студента”; определено понятие “мониторинг учебных достижений студентов” как интегративный показатель качества высшего образования и как результат достижения будущими специалистами нормативного уровня профессиональной подготовленности и личностного саморазвития. Освещена роль проведения такого мониторинга, как средства получения объективной оценки о качестве высшего педагогического образования и определение механизмов ее улучшения. Определена специфика изучения студентами дисциплин гуманитарного цикла, обеспечивающих возможность овладения информацией ценностного характера о человеке и различных областях его жизнедеятельности в единстве рационального и чувственного способов познания. Охарактеризованы особенности осуществления мониторинга учебных достижений будущих учителей гуманитарных специальностей, которые нужно обязательно учитывать в образовательном процессе высшего педагогического учебного заведения.

Ключевые слова: мониторинг, учебные достижения, студенты гуманитарных специальностей, высшие педагогические учебные заведения.

Scheblykina T. The peculiarities of academic progress monitoring of students-humanitarians in pedagogical universities

The article reveals the essence of the concept “monitoring” as a system of collection, storing, processing and dissemination of information on the status and results of the educational process, allowing to make timely science-based changes in the process and to predict its future development. In line with the research the concept “student academic achievement” is used in two main senses: 1) as an integrative indicator of the quality of higher education; 2) as well as the achieved grade of the standard level of professional training and personal development by a person.

On this basis the concept “students’ academic progress monitoring” is defined as an integrative indicator of higher education quality and as the result of future specialists’ achievement of the standard level of professional training as well as personal self-development. The role of carrying out of the monitoring as a means to obtain an objective assessment of the quality of higher pedagogical education as well as the identification of the mechanisms to improve it have been highlighted. The specificity of students’ studying of humanities, which provide an opportunity to master the valuable information about the person and different areas of his or her life in the unity of the rational and sensual ways of cognition is defined. The peculiarities of academic progress monitoring of future teachers of humanities, which are necessary to be considered in the educational process of higher pedagogical institutions are characterized.

Key words: monitoring, academic progress, students-humanitarians, higher educational institutions.